

Saulė Raižienė
Ingrida Gabrielavičiūtė
Renata Garckija

MOTYVUOTI MOKINIUS ĮGALINTAS MOKYTOJAS: SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNAS (SISQ) IR JO NAUDOJIMO METODIKA

Metodinė priemonė

Mykolo Romerio
universitetas

Vilniaus
universitetas

Mykolo Romerio universitetas
Vilniaus universitetas

Saulė Raižienė, Ingrida Gabrielavičiūtė, Renata Garckija

**MOTYVUOTI MOKINIUS ĮGALINTAS MOKYTOJAS:
SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNAS (SISQ)
IR JO NAUDOJIMO METODIKA**

Metodinė priemonė

Vilnius
2022

Metodinę priemonę parengta vykdant projektą „Veiksmingo mokymo(si) paieška: Mokinius (ne)motyvuojančio mokytojo elgesio žiedinio profilio vertinimas ir pasekmes“, remiamą Lietuvos mokslo tarybos pagal Visuomenės gerovės valstybinę programą (sutarties Nr. S-GEV-21-2).

Metodinę priemonę recenzavo:

Dr. Rita Dukynaitė (Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Strateginio planavimo skyriaus vyriausioji patarėja)

Dr. Ina Živatkauskienė (Kazlų Rūdos administracija, Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėja)

Dr. Aušra Rutkienė (Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos docentė, Kauno Jono Jablonskio gimnazijos matematikos mokytoja metodininkė)

Apsvarstė ir rekomendavo išleisti:

Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto bendruomenė (2022 m. lapkričio 18 d., protokolo Nr.10-452),

Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto taryba (2022 m. lapkričio 22 d., protokolo Nr. IŽVS-20),

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto taryba (2022 m. gruodžio 22 d., protokolo Nr. 250000-TP-16).

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale „ibiblioteka.lt“.

ISBN 978-609-488-051-3 (spausdintas leidinys)

ISBN 978-609-488-052-0 (elektroninis leidinys)

© Autorių kolektyvas, 2022

© Mykolo Romerio universitetas, 2022

© Vilniaus universitetas, 2022

TURINYS

Pratarmė	4
1. Mokinius (ne)motyvuojančio mokytojo bendravimo samprata savideterminacijos teorijoje	5
2. Mokytojo bendravimo su mokiniais būdų klasifikacija: žiedinis modelis	6
3. Situacijų mokykloje klausimyno (SISQ) pristatymas.	14
4. Situacijų mokykloje klausimyno (SISQ) naudojimas.	15
5. Papildomos Situacijų mokykloje klausimyno (SISQ) naudojimo galimybės	18
1 Priedas. Situacijų mokykloje klausimynas– forma mokytojams	20
2 Priedas. SISQ balų skaičiavimo protokolas	21
3 Priedas. Situacijų mokykloje klausimynas– forma mokiniams	23
4 Priedas. Žiedinio modelio šablonas	24
Literatūros sąrašas	25

PRATARMĖ

Efektyvi švietimo sistema, brandinanti kūrybiškus, pilietiškus, kritiškai mąstančius žmones, yra svarbus gerovės visuomenės veiksnys. Šiuolaikinėje mokykloje įgyvendinant Geros mokyklos koncepciją mokytojo vaidmuo sudėtingėja ir pareikalauja vis įvairesnių didaktinių ir technologinių kompetencijų, todėl, viena vertus, kyla iššūkis – kaip tokiomis aplinkybėmis mokytojui būti lanksčiam, mokinius įkvepiančiam ir įgalinančiam. Kita vertus, dažnai apie mokytojų darbo kokybę sprendžiama pagal mokinių pasiekimus, todėl mokytojui tenka atsakyti į klausimą: ar leisti laisvai atsiskleisti mokinių potencialui nevaržant jų, ar „suimti juos į nagą“ ir kryptingai vesti link gerų pasiekimų. Šioje metodinėje priemonėje pateikiamas mokytojų bendravimo su mokiniais Žiedinis modelis ir lietuviška Situacijų mokykloje klausimyno versija (Aelterman ir kt., 2019). Ši priemonė gali padėti suprasti, kaip be direktyvios kontrolės, bet atliepiant mokinių poreikius galima puoselėti motyvacinius mokinių resursus mokytis ir stiprinti įsitraukimą į ugdymosi procesą siekiant optimalių mokymosi rezultatų, gerovės ir klesėjimo.

Metodinės priemonės pirmame skyriuje pateikiamos pagrindinės pastaruoju metu plačiai taikomos žmogaus raidą ir motyvaciją aiškinančios savideterminacijos teorijos (Ryan, Deci, 2000; Deci, Ryan, 2000) prielaidos, o antrame – šia teorija paremto mokytojų bendravimo su mokiniais Žiedinio modelio samprata. Modelis gali padėti mokytojui atskirti mokinius puoselėjančias bendravimo praktikas nuo žalingų ir numatyti, kaip keičiant bendravimą su mokiniais galima tapti veiksmingu mokinių motyvacinių resursų puoselėtoju. Trečioje ir ketvirtoje metodikos dalyse aptariamas Žiedinio modelio pagrindu sukurtas Situacijų mokykloje klausimynas ir paaiškinamos jo naudojimo galimybės. Pateikiami klausimyno naudojimo pavyzdžiai, rezultatų interpretavimo ir reflektavimo gairės.

Situacijų mokykloje klausimyno lietuviška versija ir ši metodinė priemonė parengta mokslininkų grupei įgyvendinant projektą „Veiksmingo mokymo(si) paieška: Mokinius (ne)motyvuojančio mokytojo elgesio žiedinio profilio vertinimas ir pasekmės“. Tyrimą remia Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-GEV-21-2) pagal Visuomenės gerovės valstybinę programą. Tikimasi, kad Lietuvos mokytojai, naudodami šį klausimyną, galės reflektuoti savo stipriąsias mokinių motyvavimo mokytis puses ir matys tobulėjimo kryptį. Taip pat bus pateikta įžvalgų, kaip pereiti nuo nemotyvuojančio prie motyvuojančio mokinius elgesio derinant skirtingus bendravimo su mokiniais komponentus. Tikėtina, kad tai prisidės prie veiksmingesnio ugdymo aplinkos kūrimo Lietuvos mokyklose.

Nuoširdžiai dėkojame užsienio ekspertams Maarten Vansteenkiste ir Natalie Aelterman iš Gento universiteto už pasitikėjimą plėtoti Žiedinį mokytojų elgesio modelį Lietuvoje. Taip pat nuoširdžią padėką skiriame visiems prisidėjusiems prie Situacijų mokykloje klausimyno lietuviškos versijos validacijos tyrimo atlikimo. Visų pirma dėkojame mokyklų, kuriose vyko pilotinio ir pagrindinio tyrimo duomenų rinkimas, bendruomenėms už pasitikėjimą ir bendradarbiavimą. Atskirai norime padėkoti Vilniaus universiteto Edukacinės ir vaiko psichologijos magistrantūros programos studentėms – Urtei, Vaidilutei ir Kotrynai – prisidėjusioms prie tyrimo instrumentų rengimo ir duomenų rinkimo.

1. MOKINIUS (NE)MOTYVUOJANČIO MOKYTOJO BENDRAVIMO SAMPRATA SAVIDETERMINACIJOS TEORIJOJE

Tiek švietimo politikos formuotojams, tiek įgyvendintojams – mokyklų administracijai ir mokytojams – aktualus mokinių akademinės motyvacijos kaip esminės akademinų pasiekimų prielaidos stiprinimas. Pagal savideterminacijos teoriją (Ryan, Deci, 2000; Deci, Ryan, 2000), mokinių aktyvumo pradžia – juose, kadangi kiekvienas asmuo turi įgimtą tendenciją augti ir tobulėti. Mokykla kaip vienas svarbiausių socialinių kontekstų gali sudaryti sąlygas arba trukdyti mokinių įgimtoms pozityvioms raidos tendencijoms atsiskleisti padėdama patenkinti arba blokuodama tris mokinių esminius psichologinius poreikius – autonomijos, kompetencijos ir sąryšingumo (Ryan, Deci, 2000). Mokiniai, kurių autonomijos poreikis yra patenkintas, suvokia, kad jie mokymosi užduotis atlieka laisvai ir savanoriškai, be juntamos prievartos (Vansteenkiste, Niemiec, Soenens, 2010). Mokiniai, kurių kompetencijos poreikis yra patenkintas, jaučia, kad mokosi efektyviai, turi žinių ir resursų atlikti kasdienės mokymosi užduotis ir pasiekti išsikeltus tikslus (Ryan, Deci, 2000). Mokinių sąryšingumo poreikis yra patenkintas tada, kai jie užmezga palaikančius santykius su bendraamžiais ir mokytojais, jaučiasi jiems artimi (Chen ir kt., 2015).

Mokytojai ugdymo metu būdami šalia mokinių turi daug galimybių sudaryti sąlygas patenkinti mokinių esminius psichologinius poreikius ir atskleisti jų vidinius motyvacinius resursus. Savideterminacijos teorija paremti tyrimai pasaulyje (pavyzdžiui, Jang, Kim, Reeve, 2016) ir Lietuvoje (pavyzdžiui, Raižienė, Gabrielavičiūtė, Garckija, 2018) rodo, kad mokinių poreikius tenkinantis ir motyvuojantis mokytojų elgesys palaiko mokinių autonomiją ir suteikia mokymosi procesui struktūrą (Jang ir kt., 2016; Ryan, Deci, 2017; Vansteenkiste, Ryan, 2013). Autonomiją palaikantis mokytojas tiki mokinių galimybėmis patiems save motyvuoti ir tobulėti. Ši nuostata skatina jų nuoširdžiai gerbti jaunuolių individualumą ir bendrauti lanksčiai, atvirai ir smalsiai (Haerens, Vansteenkiste, De Meester, 2018). Jausdami, kad yra mokytojo priimami ir palaikomi, laisvi veikti pagal savo interesus ir vertybes, mokiniai patenkina autonomijos ir sąryšingumo poreikį (Skinner, Belmont, 1993; Reeve, 2009). Mokinių autonomijos palaikymo nereikėtų painioti su mokytojų nedalyvavimu mokymosi procese ir neribotos laisvės mokiniams suteikimu. Autonomiją skatinantis mokytojas padeda mokiniams atrasti mokymosi proceso asmeninę reikšmę ir prasmę, pajaušti, kad mokiniai mokosi savo pačių sprendimu (Reeve, Jang, 2006). Struktūruojant mokymosi procesą užtikrinama, kad mokiniams yra aišku, kaip atlikti užduotis ir pasiekti norimų tikslų (Hospel, Galand, 2016). Struktūros suteikimas padeda patenkinti mokinių kompetencijos poreikį. Siūlydamas savo pagalbą ir pateikdamas mokymosi strategijas mokytojas įgalina mokinius ir jie jaučiasi pajėgūs susitvarkyti su mokymosi užduotimis (Vansteenkiste, Aelterman, Haerens, 2019).

Mokinių poreikius blokuojantis ir jų nemotyvuojantis mokytojo elgesys pasižymi kontrole ir / ar chaotiškumu. Kontroliuojantis mokytojas teikia absoliutų prioritetą savo požiūriui, planams ir lūkesčiams, todėl mokiniai jaučiasi verčiami mąstyti ir elgtis taip, kaip nori mokytojas (Assor, Kaplan, Roth, 2002). Nors mokytojo ketinimai dažnai yra

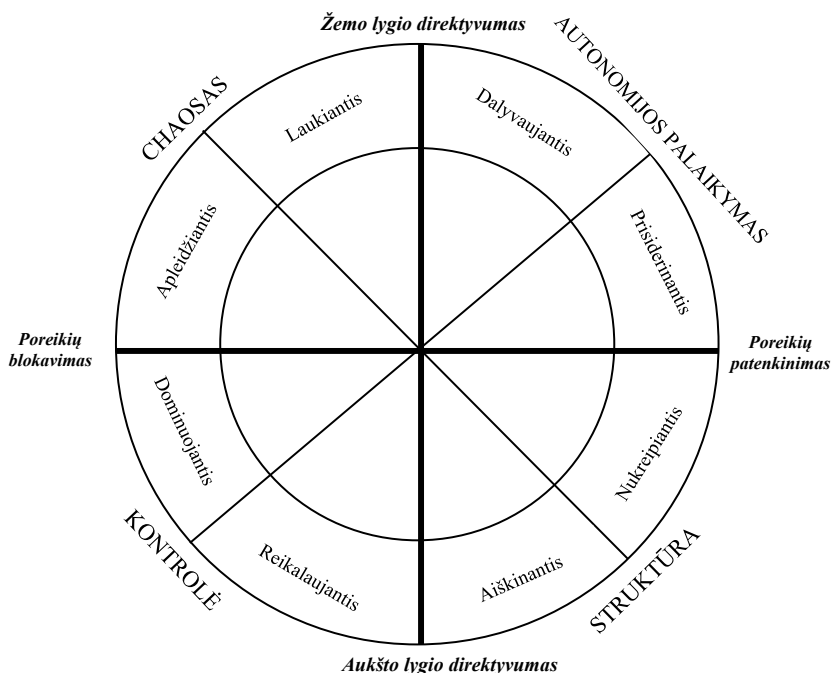
geri, parinkti būdai neatitinka mokinių vertybių, interesų ar gebėjimų, todėl mokinių autonomijos poreikis yra blokuojamas, kyla noras priešintis ir blogėja mokinio ryšys su mokytoju. Kai mokytojas yra chaotiškas, jis elgiasi prieštaringai, nesuprantamai ir ne- nuosekliai. Mokiniai neturi gairių ir nėra užtikrinti, kaip reikėtų elgtis ir siekti mokymo- si tikslų. Tokioje aplinkoje mokiniams sunku ką nors prognozuoti, todėl jų kompetenci- jos poreikis yra blokuojamas, jie nejunta savo veiksmingumo (Jang, Reeve, Deci, 2010).

Tiek autonomiją palaikantis, tiek struktūruojantis mokytojo elgesys siejasi su gera mokinių savijauta ir teigiamomis mokymosi išdavomis, pvz., atkaklumu, konceptualių mokymusi. Mokytojų taikoma kontrolė ir chaotiškas elgesys yra susiję su mokinių pa- syvumu, neklusnumu, paviršutinišku mokymusi, neigiamomis emocijomis. Šios sąsajos yra patvirtintos koreliacinių (pavyzdžiui, Assor ir kt., 2005; Vansteenkiste ir kt., 2012), tęstinių (pavyzdžiui, Jang ir kt., 2016), eksperimentinių (Mouratidis ir kt., 2011) tyrimų rezultatais.

2. MOKYTOJO BENDRAVIMO SU MOKINIAIS BŪDŲ KLASIFIKACIJA: ŽIEDINIS MODELIS

Stengiantis geriau suprasti (ne)motyvuojančio mokytojo bendravimo pasekmes mokiniams, prisimintini keturi savideterminacijos teorijoje minimi mokinių poreikių (ne)tenkinantys mokytojų bendravimo stiliai: palaikantis autonomiją, struktūruojantis, kontroliuojantis ir chaotiškas. Jie apibūdintini konkrečiomis praktikomis, t. y. speci- finiais mokytojo veiksmais, žodžiais (pavyzdžiui, supažindinimas su pamokos tikslu, leidimas pasirinkti, kokia tema ruošti projektą). Tačiau tiek tyrimuose, tiek praktikoje pastebima, kad pozityvios praktikos ne visada yra vienodai naudingos, o negatyvios – ne visada vienodai žalingos mokiniams. Pavyzdžiui, mokymo proceso išskaidymas į etapus ir detalių instrukcijų pateikimas atliekant kompleksiską užduotį yra poreikius tenkinanti ir motyvuojanti praktika, tačiau ne visiems mokiniams ir ne visada ji yra naudinga. Kai mokiniai jau yra susidūrę su panašiomis užduotimis ir turi daugiau patirties, jiems nau- dingiau patiems nuspręsti, kiek reikia mokytojo pagalbos. Vadinas, kategorinis požiūris, kai praktikos skirstomos į mokinių poreikius tenkinančias ar blokuojančias, nėra visiškai tikslus.

Belgijos Gento universiteto mokslininkai (Aelterman ir kt., 2019) pasiūlė naują būdą analizuoti (ne)motyvuojančius mokytojų bendravimo stilius – Žiedinį modelį. Tai integruotas požiūris, kuriuo vadovaujantis keturi (ne)motyvuojantys mokytojų bendra- vimo stiliai (palaikantis autonomiją, struktūruojantis, kontroliuojantis ir chaotiškas) yra analizuojami kartu. Atsižvelgiama į jų panašumus ir tarpusavio ryšius dviejų dimensi- jų – esminių psichologinių poreikių patenkinimo ir blokavimo ir aukšto ir žemo lygio direktyvumo – atžvilgiu (žr. 1 paveikslą). Kiekvienam mokytojų bendravimo stiliui bū- dingi du savitesni bendravimo būdai (Vansteenkiste ir kt., 2019; Aelterman ir kt., 2019).

1 paveikslas. Žiedinio (ne)motyvuojančio mokytojų bendravimo su mokiniais modelio grafinis pavaizdavimas (pritaikytas pagal Aelterman ir kt., 2019)

Autonomiją palaikantis stilius pasižymi mokinių poreikių patenkinimu ir žemo lygio direktyvumu. Mokytojas, taikantis autonomiją palaikantį stilių, yra atviras ir siekia pažinti mokinius, jų interesus, vertybes, pasirinkimo motyvus. Planuodamas ir organizuodamas ugdymo procesą jis atsižvelgia į mokinių ypatumus. Ugdymo proceso metu ugdytojas siekia sudaryti mokiniams sąlygas mąstyti savarankiškai ir būti savimi. *Struktūruojančiam stiliui* būdingas mokinių poreikių patenkinimas ir aukšto lygio direktyvumas. Ugdymo procesą struktūruojantis mokytojas siekia pažinti mokinių įgūdžius, galias, mokymosi potencialą. Planuodamas ir organizuodamas ugdymo procesą jis atsižvelgia į esamą mokinių kompetenciją, supratimo lygį. Ugdymo procese pedagogas siekia padėti mokiniams palaipsniui plėtoti savo kompetencijas ir tobulinti meistriškumą. Autonomiją palaikantis ir struktūruojantis stiliai panašūs mokytojo orientacija į mokinio pažinimą. Tiek autonomiją palaikantis, tiek struktūruojantis mokytojas yra lankstus, prisiderinantis prie mokinių ypatumų. Šie stiliai skiriasi pagal tai, kam mokytojas teikia prioritetą: autonomiją palaikančiam mokytojui svarbiausia – mokinio asmeninio unikalumo atskleidimas, o struktūruojančiam – mokinio pažanga.

Autonomiją palaikančiam stiliui būdingi mokytojo dalyvavimo ir prisiderinimo būdai. Detalus šių būdų apibūdinimas, praktikų pavyzdžiai ir pasekmės mokiniams pateikti 1 ir 2 lentelėse.

Struktūruojančiam stiliui būdingi nukreipiantis ir aiškinantis būdai. Detalus šių būdų apibūdinimas, praktikų pavyzdžiai ir pasekmės mokiniams pateikti 3 ir 4 lentelėse.

1 lentelė

Dalyvaujančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Mokytojas siekia pažinti mokinių interesus, vertybes, pasirinkimų motyvus, sužinoti, kas jiems aktualu, jis skatina ir palaiko mokinių iniciatyvą, yra atviras jų įžvalgoms.
Praktikų pavyzdžiai	- Kviečia mokinius dalytis savo įžvalgomis, mintimis, pasiūlymais. - Kalbasi su mokiniais apie tai, ką jiems būtų įdomu sužinoti, kokios užduotys jiems atrodo prasmingos, kaip jie mokosi. - Kviečia mokinius teikti siūlymus, ką pamokose pakeisti, kad mokymasis būtų veiksmingesnis. - Kur įmanoma, siūlo kelis variantus ir suteikia galimybę mokiniams pasirinkti, pavyzdžiui, duoda namų darbams keturias užduotis, iš kurių mokiniai gali pasirinkti ir atlikti dvi.
Pasekmės mokiniams	Dėl nuolat vykstančio dialogo tarp mokytojo ir mokinių susiformuoja geras dalykiškas tarpasmeninis santykis tarp mokinių ir mokytojo. Mokiniai jaučia, kad mokytojas jais domisi, juos supranta ir priima. Taip pat jie jaučia, kad mokymo procese yra tiek pat svarbūs, kaip ir mokytojas. Mokiniai drąsiai siūlo, pasako savo nuomonę, noriai dalijasi savo patirtimi su mokytoju. Mokiniai jaučia atsakomybę už savo mokymąsi, nes jiems sudaromos galimybės spręsti, kaip jis vyks.

2 lentelė

Prisiderinančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Mokytojas atsižvelgia į mokinių interesus siekdamas, kad mokymasis mokiniams būtų įdomus ir „be kančios“.
Praktikų pavyzdžiai	- Žinodamas, kas mokiniams aktualu, įdomu, parenka mokymosi medžiagą. - Remdamasis mokinių pažinimu, taiko įtraukius mokymo metodus. - Parodo mokiniams, kaip nauja mokymosi medžiaga siejasi su tuo, ką mokiniai jau žino. - Atskleidžia, kaip mokymosi medžiaga siejasi su realiu gyvenimu, kur gali būti pritaikoma. - Jei mokiniams kas nors nepatinka, leidžia išsakyti ir priima jų neigiamus jausmus. - Stebi mokinių darbo tempą, prisiderina prie jo, todėl neskubina mokinių ir leidžia kiekvienam dirbti savo tempu. - Probleminėse situacijose kalba su mokiniais apie problemas, išsako savo ir išklauso mokinių nuomonę.
Pasekmės mokiniams	Mokiniai jaučia, kad toks mokytojas organizuoja ugdymo procesą atsižvelgdamas į jų perspektyvą. Net tada, kai naujų įgūdžių mokiniams įgyti yra sunku ar neįdomu, neaktualu, galima surasti argumentų, kodėl to mokytis verta. Taip mokiniai susidomi mokymusi, nori tobulėti ir atkakliau mokosi.

Kontroliuojantis stilius pasižymi mokinių poreikių blokavimu ir aukšto lygio direktyvumu. Kontroluojantis mokytojas jaučiasi gerai žinantis, kaip turi vykti mokinių mokymasis, kas jiems naudinga, kaip jie turi elgtis ir mokytis, kad mokymasis vyktų veiksmingai. Jis vienašališkai sprendžia, kas mokiniams yra geriausia. Ugdymo proceso metu elgiasi taip, kad pasiektų, kad mokiniai darytų tai, kas liepiama, nepriklausomai nuo to, ką jie patys jaučia ir mąsto. Kontroluojantis stilius nuo autonomiją palaikančio ir struktūruojančio stilių skiriasi esmine mokytojo nuostata. Kontroluojantis mokytojas savo sprendimus grindžia savo nuomone ir žiniomis, kas mokiniams geriausia, prasmingiausia, o autonomiją palaikantis ir struktūruojantis – mokinių pažinimu. Tiek kontroliuojanti, tiek struktūruojanti stilių taikančiam mokytojui yra svarbu siekti mokinio mokymosi pažangos ir kryptingai vadovauti jai. Tačiau struktūruojantis mokytojas

tai atlieka lanksčiai, prisiderindamas prie mokinių, neįkyriai siūlydamas jiems paramą, o kontroliuojantis mokytojas siekia mokinių pažangos savo nuožiūra, primesdamas paramą, neatsižvelgdamas į mokinių jausmus ir mąstymą.

Kontroliuojančiam stiliui būdingi reikalaujantis ir dominuojantis būdai. Detalus šių būdų apibūdinimas, praktikų pavyzdžiai ir pasekmės mokiniams pateikti 5 ir 6 lentelėse.

3 lentelė

Nukreipiančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Mokytojas puoselėja mokinių pažangą suteikdamas pagalbą ir paramą tada, kai to reikia.
Praktikų pavyzdžiai	- Parodo, kaip suskaidyti mokymosi veiklą į žingsnius, kad mokiniai galėtų įveikti užduotis. - Pagal mokinių kompetenciją parenka užduotis, kad jos būtų ne per lengvos (reikėtų įdėti pastangų) ir ne per sunkios (kad jaustų, kad gali atlikti), užduotis sunkina palaipsniui. - Prisitaiko prie mokinių pasiekto rezultato. Jei mokiniai pateikia ne visai teisingus atsakymus, užduoda patikslinančius klausimus. Pasitikirina, ar mokiniai suprato temos dalį, jei reikia, aiškina kitu būdu. - Teikia pozityvų informatyvų grįžtamąjį ryšį mokiniams atliekant užduotis apie pasiektą pažangą. Aiškiai nusako, ką jie jau moka, geba, o ką ir kaip galėtų padaryti, kad patobulėtų. - Kartu su mokiniiais įvertina padarytas klaidas, skatina mokinius pačius atrasti, kur ir kaip padaryti kitaip. - Teikia mokiniams pagalbą tada, kai mokiniams jos reikia, ir tiek, kiek reikia. Patikrina, kad padės tada, kai reikės. - Padrąsina mokinius, kad jie gali išmokyti, atlikti net ir sunkias užduotis.
Pasekmės mokiniams	Mokiniai jaučia, kad mokytojas tiki jų galimybėmis. Jie mokosi saugioje, stabilioje aplinkoje. Kadangi mokymasis vyksta palaipsniui, nuosekliai, mokiniai turi galimybę pajauti, kad jų meistriškumas nuolat didėja. Tai juos įgalina, stiprina saviveiksmingumą. Kartu su prisiderinančiu būdu tai yra vienas labiausiai mokinius motyvuojančių būdų įsitraukti mokantis ir gerai jaustis.

4 lentelė

Aiškinančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Aiškiai ir skaidriai išsako lūkesčius, pagrindžia juos, stebi, kaip mokiniams sekasi juos atliepti.
Praktikų pavyzdžiai	- Pateikia pamokos tikslą ir planą, paaiškina, ko mokiniai pasieks pamokos pabaigoje. - Nuosekliai laikosi pamokos plano. - Nurodo ir išaiškina, kokie yra užduočių atlikimo kriterijai. - Nurodo, koks elgesys pageidautinas (pavyzdžiui, bendradarbiauti, ateiti į pamokas pasiruošus) ir koks ne (pavyzdžiui, trukdyti kitiems dirbti).
Pasekmės mokiniams	Mokiniai supranta mokymosi kryptį, vertinimo kriterijus. Kadangi mokiniams išsakomi lūkesčiai, jie gerai žino, kokią elgesį pasirinkti vienoje ar kitoje situacijoje. Mokytojo priežiūra padeda nenukrypti nuo to, kas suplanuota, nuo mokymosi tikslų (mokiniai turi informacijos apie tai, kaip jiems sekasi siekti tikslų).

5 lentelė

Reikalaujančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Siekia mokinių pažangos, formuoja ir koreguoja jų elgesį grasindamas bausmėmis ir žadėdamas apdovanojimus. Mokytojas įsakmiai reikalauja mokinių paklusnumo.
Praktikų pavyzdžiai	- Savo nuožiūra parenka temas, užduotis. NAGRINĖJA „reikiamas temas“ tiek išsami, „kiek reikia“, o ne tiek, kiek būtų įdomu mokiniams. - Sprendžia, kokių tempų reikėtų mokytis. NEKANTRAUJA, jei mokinys neatsako taip greitai, kaip mokytojas tikisi. Jei mokiniai nori dirbti kitokių tempu, trukdo – skubina, lėtina. - Nurodo mokiniams užduočių atlikimo ir elgesio per pamokas reikalavimus. PASAKO, kas tinkama, kas ne, kas priimtina, kas ne. Reikalavimai yra privalomi nepaisant to, ką mokiniai apie juos galvoja. - Kalba su mokiniais įsakmiai, naudodamas žodžius „turite“, „privalote“, „būtina“. LIEPIA, o ne siūlo, įspėja, o ne primena („pataisyk“, „turi daryti taip“). - Nepaaiškina reikalavimų prasmės, tiesiog pabrėžia mokinių pareigas (pavyzdžiui, atlikti namų darbus, bendradarbiauti, dėmesingai klausytis) ir atsakomybę jų laikytis. - Nepripažįsta jokių išimčių, prieštaravimų, nesileidžia į diskusijas („nesiginčyk, o dirbk“). - Motyvuoja mokinius pabrėždamas išorinę naudą: apdovanojimą už tinkamą elgesį (pavyzdžiui, išlaikys egzaminą) ir bausmes (pavyzdžiui, paskirta papildoma užduotis), jei nesielgs taip, kaip laukiama.
Pasekmės mokiniams	Kadangi sprendimus priima mokytojas, mokiniai jaučia, kad mokymasis nuo jų nepriklauso, nėra jų atsakomybė. Mokiniai jaučiasi verčiami daryti beprasmiškus, nereikalingus dalykus, nes jiems nepaaiškinta reikalavimų prasmė. Negalėdami išsakyti pasiūlymų ar nepasitenkinimo, mokiniai jaučiasi nesvarbūs. Tokia mokymosi atmosfera sukelia mokiniams norą pasipriešinti, daryti tik tiek, kiek būtina – „praslysti“.

6 lentelė

Dominuojančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Reikalauja paklusnumo pabrėždamas savo viršenybę, autoritetą. Šiurkščiai spaudžia mokinius paklusti, akcentuoja ne tik mokinių elgesį, bet ir jų asmenybės ypatumus.
Praktikų pavyzdžiai	- Reikalauja drausmės ir tam tikrų mokymosi rezultatų aiškiai parodydamas, išsakydamas, kad mokinių nuomonė, savijauta nesvarbi, jie turi susitaikyti su mokytojo sprendimais (pavyzdžiui, nori ar nenori, sunku ar ne, patinka ar ne, turės daryti). - Reikalavimuose, lūkesčiuose mažai konkrečios informacijos, ką ir kaip mokiniams daryti, o daug smerkiančio, kritiško vertinimo (pavyzdžiui, „perpiešk, nes čia net nepanašu į dramblių“). - Drausmindamas, reikalaudamas naudoja sarkazmą (pavyzdžiui, „surimtėkite, čia jums ne vaikų darželis“), pasekmių sureikšminimą ir hiperbolizavimą, bauginimą, ateities numatymą (pavyzdžiui, „jei nesimokysite, tai jūsų ateitis prie konteinerio“). - Fiziškai įsibrauna, pavyzdžiui, paima iš mokinio rankos rašiklį ir juo sąsiuvinyje dviem brūkšniais pabraukia klaidą.
Pasekmės mokiniams	Mokiniai jaučiasi smerkiami, puolami, gėdinami ir skaudinami. Mokiniai jaučia, kad mokytojas labai kišasi, pažeidžia jų asmeninę erdvę. Stipriai pakenkiama mokytojo ir mokinių santykiui, kyla stiprių neigiamų emocijų. Gali kilti noras maištauti, pasipriešinti. Tai vienas žalingiausių mokinių motyvacijai ir gerovei mokytojo bendravimo būdų, sukeliantis stiprų mokinių norą atsiriboti nuo mokymosi ir mokyklos.

Chaotiškas stilius pasižymi mokinių poreikių blokavimu ir žemo lygio direktyvumu. Chaotiškas mokytojas nėra orientuotas nei į save, nei į mokinį. Ugdymo procesą planuoja mažai, leidžia jam vykti stichiškai. Mokytojas elgiasi nenuosekliai, jo lūkesčiai ir reikalavimai mokiniams yra arba neinformatyvūs, paviršutiniški, kinta, arba neišsakomi visai. Chaotiškas stilius panašus į kontroliuojantį neatsižvelgimu į mokinį (ar jis žino, supranta, spėja). Jie skiriasi tiek, kiek aktyviai mokytojas vadovauja mokiniui: kontroliuojantis mokytojas vadovauja mokiniui (nors tai daro pagal save), o chaotiškas mokytojas nesiima iniciatyvos. Nesistengdamas įtvirtinti savo pozicijos klasėje, chaotiškas mokytojas netrukdo mokiniams rodyti iniciatyvos. Tuo šis stilius panašus į palaikantį autonomiją. Tačiau skirtingai nuo palaikančio autonomiją mokytojo chaotiškas mokytojas nekelia tikslo plėtoti mokinių iniciatyvą. Mokytojas, kurio bendravimo stilius su mokiniams yra chaotiškas, paprastai neskiria pakankamai laiko pamokai ir veiklai planuoti, sąmoningai vengia priimti atsakomybę už mokymo procesą.

Chaotiškam stiliui būdingi apleidžiantis ir laukiantis būdai. Detalus šių būdų apibūdinimas, praktikų pavyzdžiai ir pasekmės mokiniams pateikti 7 ir 8 lentelėse.

7 lentelė

Apleidžiančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Mokytojas yra atsiribojęs, nebando paveikti mokinių mokymosi, nereaguoja į pagalbos prašymus ar netinkamą elgesį.
Praktikų pavyzdžiai	- Veda pamoką nekreipdamas dėmesio į tai, kas vyksta klasėje: pavyzdžiui, kai mokiniai triukšmauja, nesusikaupia pamokai, neprimena elgesio taisyklių, neragina keisti situacijos. - Iškilus konfliktams nesikiša, palieka mokinius pačius išspręsti. - Kai mokiniai nespėja ar kažko nesupranta, nepadedą jiems susigaudyti, nepasiūlo efektyvios veiklos strategijų.
Pasekmės mokiniams	Mokiniai jaučia, kad jiems paskirta atsakomybė už mokymosi procesą, bet jie neturi aiškių gairių, ką ir kaip daryti. Jie pradeda abejoti savimi ir savo galimybėmis mokytis ir spręsti problemas. Jausdamiesi neefektyvūs, mokiniai gali „nuleisti rankas“, nerodyti iniciatyvos, nesiimti iššūkių.

8 lentelė

Laukiančio mokytojo bendravimo būdo aprašymas

Apibūdinimas	Mokytojas skiria mažai laiko ir pastangų planuoti ir valdyti ugdymo procesą, tiki, kad viskas įvyks savaime.
Praktikų pavyzdžiai	- Mano, kad mokiniai yra pajėgūs susitvarkyti su iššūkiais, todėl klasėje yra labiau stebėtojas nei vadovas ar pagalbininkas. - Neatpažįsta, kada yra tinkamas momentas suteikti pagalbą mokiniams, nutraukti ne produktyvias diskusijas. - Inicijuoja veiklą, bet jos iki galo neapgalvoja, nepasiruošia jai. - Aiškiai neišsako lūkesčių, juos keičia, elgesys sunkiai numatomas.
Pasekmės mokiniams	Mokiniai jaučia, kad mokytojas laukia iš jų iniciatyvos, bet turi nepakankamai informacijos, kaip ją reikšti (pavyzdžiui, nežino nuo ko pradėti) ir nėra tikri, kaip į jų pastangas reaguos mokytojas. Jie gali jaustis sutrikę ir sunerimę, tai trukdo visiškai įsitraukti į mokymosi procesą. Jie jaučiasi priversti būti visiškai savarankiški, nors nėra tam pasiruošę. Mokiniai pradeda abejoti savimi kaip asmenybėmis. Kai bando ieškoti paramos iš mokytojo, jie pastebi, kad mokytojas neprieinamas, o tai sukelia bejėgiškumo jausmą.

Žiediniame modelyje išskirti adaptyvių ir neadaptyvių stilių būdai skirtingai siejasi su pozityviomis ir negatyviomis mokinių pasekmėmis (Aelterman ir kt., 2019; Vermote ir kt., 2020; Gabrielavičiūtė, Raižienė, Garckija, 2022). Vadinasi, adaptyvūs būdai nevienodai tenkina mokinių poreikius, o neadaptyvūs – nevienodai juos blokuoja. Vieni būdai (prisiderinantis ir nukreipiantis) yra tiesiogiai tenkinantys poreikius, kiti (dalyvaujantis ir aiškinantis) – tik sudaro sąlygas patenkinti poreikius. Vieni būdai yra tiesiogiai blokuojantys poreikius (dominuojantis ir apleidžiantis), kiti – tik apsunkina poreikių patenkinimą (reikalaujantis ir laukiantis). Pavyzdžiui, kai mokytojas mokymą priderina prie mokinių asmeninių interesų (prisiderinantis būdas) ar suteikia reikiamą pagalbą ir paramą (nukreipiantis būdas), mokiniams yra akivaizdu, kad ugdymo procese pirmiausia yra atsižvelgiama į juos. Todėl jų poreikiai yra tiesiogiai patenkinami – mokiniai jaučia, kad mokosi savo sprendimu, yra efektyvūs, ir jų santykiai su mokytoju yra šilti. Kai mokytojas skatina mokinius išsakyti savo nuomonę, teikti siūlymus (dalyvaujantis būdas), mokiniai jaučia, kad jie yra svarbūs, tačiau jiems nėra akivaizdu, kaip išsakytos idėjos atsispindės ugdymo procese. Panašiai vyksta, kai mokytojas aiškiai išsako lūkesčius mokiniams (aiškinantis būdas), – mokiniai žino ką ir kaip daryti, jaučiasi įgalinti, bet jiems nėra akivaizdu, kaip šie lūkesčiai dera su jų interesais. Todėl šie būdai tiesiogiai netenkina mokinių poreikių, o tik sudaro sąlygas juos patenkinti. Kai mokytojas reikalauja mokinių paklusnumo pabrėždamas savo galią (dominuojantis būdas) ar visiškai atsiriboja ir tampa neprieinamas mokiniams (apleidžiantis būdas), mokiniai jaučiasi visiškai nereikšmingi, nuvertinti ir bejėgiai. Todėl jų poreikiai yra tiesiogiai blokuojami – mokiniai jaučiasi neefektyvūs, verčiami paklusti, o jų santykis su mokytoju yra šaltas. Reikalaujantis mokytojas spaudžia ir verčia paklusti, bet mokiniai nejaučia, kad yra asmeniškai puolami ir įžeidžiami. Laukiantis mokytojas aktyviai nevadovauja mokymo procesui, yra nenusipėjamas, bet nėra neprieinamas. Todėl tokiomis aplinkybėmis mokinių poreikiai nėra patenkinami, tačiau ir nėra tiesiogiai blokuojami.

Žiediniame modelyje mokytojų bendravimo būdai analizuojami poreikių tenkinimo / blokavimo ir direktyvumo lygio aspektais. Tai leidžia išskirti jų panašumus ir skirtumus. Kai kurios autonomiją palaikančio stiliaus praktikos yra labai artimai susijusios su struktūruojančio stiliaus praktikomis (prisiderinimas prie mokinių), o kitos – su chaotiško stiliaus praktikomis (mokinių iniciatyvos skatinimas). Panašiai ir kai kurios kontroliuojančio stiliaus praktikos yra artimai susijusios su struktūruojančio stiliaus praktikomis (vadovavimas mokiniams), o kitos – su chaotiško stiliaus praktikomis (neatsižvelgimas į mokinių perspektyvą). Kadangi bendravimo būdai turi panašumų, Žiedinis modelis gali padėti suprasti, kaip lengvai mokytojas gali pereiti iš vieno bendravimo būdo į kitą. Pavyzdžiui, taikydamas dalyvaujantį bendravimo būdą, mokytojas gali tiek daug vietos skirti mokinių iniciatyvai, nuomonei, siūlymams, kad galiausiai atiduoda ugdymo procesą „į mokinių rankas“, iš vedlio tampa stebėtoju. Mokinių iniciatyvai siūloma erdvė tampa tokia plati, kad mokiniai nebežino ugdymo krypties, todėl ugdomosi tikslai gali būti nepasiekti. Kitas pavyzdys: kai mokiniui nepavyksta išspręsti uždavinio, mokytojas bando priminti anksčiau paaiškintą sprendimo strategiją. Jis sako: „Prisiminki, ką kalbėjome. Jei pamėgintum taip daryti, galbūt rastum sprendimą.“ Toks mokytojo bendravimas yra nukreipiantis. Gali būti, kad mokinyt nebando ir mokytojas, praradęs

kantrybę, mėgina mokiniui padėti kontroliuojančiu būdu: „Aš tau rodžiau, kaip reikia spręsti. Pataisyk.“ (reikalaujantis). O jei mokytojas paima iš mokinio rankos rašiklį, paBRAUKIA klaidingas sprendimo vietas, jo bendravimas tampa dominuojantis. Taip pat yra pastebėta, kad kai kuriais atvejais mokytojai, pakartoję savo reikalavimus kelis kartus ir nesulaukę norimo atsako iš mokinių, pasiduoda ir atsitraukia (apleidžiantis). Mokytojas stiprų dominavimą pasitelkia kaip paskutinę aktyvią priemonę bandydamas paskatinti mokinius įsitraukti.

Perėjus nuo poreikius tenkinančių prie blokuojančių būdų, kai kada gali būti stebimi pageidaujami mokinių elgesio pokyčiai (pavyzdžiui, mokiniai nutyla, pradeda dirbti). Gali susidaryti įspūdis, kad šie būdai yra efektyvūs, tačiau kontroliuojantys ir chaotiški bendravimo būdai visada yra žalingi mokiniams, kadangi sukelia jiems įtampą, slopina norą nuoširdžiai įsitraukti, kenkia mokinių santykiui su mokytoju. Haerens ir kt. (2018) nustatė, kad kontrolė daro žalą mokinių prisitaikymui ir motyvacijai net ir tada, kai ji taikoma kartu su autonomijos palaikymu.

Nors yra daug empirinių įrodymų apie mokinių poreikius tenkinančių mokytojo bendravimo būdų naudą mokiniams, stebėjimo metodu grįsti tyrimai rodo, kad realybėje mokytojai dažniau taiko poreikius blokuojančius būdus, ypač kontroliuojančius (Reeve, 2009). Galima išskirti keletą priežasčių, apsprendžiančių vieno ar kito mokytojo bendravimo būdo pasirinkimą konkrečioje situacijoje. Pirma, jei mokytojai patys jaučiasi spaudžiami, jie linkę mokinius labiau kontroliuoti (Matosic, Ntoumanis, Quested, 2016). Mokytojai būna labiau kontroliuojantys, kai mokykloje verčiami griežtai laikytis ugdymo programos, patiria daug reikalavimų iš kolegų ir vadovybės, jaučia spaudimą, jų darbo rezultatai griežtai vertinami. Taip pat spaudimą mokytojams sukuria visuomenėje įsitvirtinę lūkesčiai. Neretai mokytojas yra laikomas atsakingu už viską, kas vyksta mokykloje, – tiek už mokinių mokymosi rezultatus, tiek elgesį ir savijautą. Antra, tiek mokinių nedrausmingas elgesys, tiek didelis pasyvumas skatina mokytojus naudoti mokinių poreikius blokuojančius bendravimo būdus (Reeve, 2009). Norėdamas „suvaldyti“ klasę ar paskatinti mokinių aktyvumą, mokytojas gali tapti primygtinai reiklus, bandydamas „išgauti“ laukiamą elgesį. Trečia, bendravimo būdų pasirinkimui turi reikšmės mokytojo motyvacija mokytį, nuostatos ir savijauta (Bartholomew ir kt., 2014). Kai mokytojo motyvacija mokytį autonomiška (mokytojas laiko mokymą įdomiu ir vertingu, yra atsidavęs), jis labiau linkęs taikyti autonomiją palaikančius ir struktūruojančius būdus. Kuo labiau mokytojo motyvacija mokytį kontroliuojama (mokytojas moko dėl to, kad pateisintų savo ir kitų lūkesčius arba nori jaustis vertingas), tuo labiau mokytojas linkęs taikyti žalingiausius mokiniams bendravimo būdus – dominuojantį ir apleidžiantį (Aelterman ir kt., 2019; Vermote ir kt., 2020). Tyrimai (pavyzdžiui, Vermote ir kt., 2020) rodo, kad mokytojų įsitikinimai apie galimybes lavinti mokinių gebėjimus taip pat yra reikšmingi renkantis bendravimo būdus. Kai mokytojas mano, kad gabumus galima lavinti atkakliomis pastangomis, jis yra labiau orientuotas į mokinių kompetencijų atpažinimą ir tobulinimą, todėl dažniau taiko prisiderinantį ir nukreipiantį bendravimo būdus. O kai mokytojas mano, kad gebėjimai yra įgimti ir nekintantys, jis kelia mažesnius lūkesčius mokiniams, rečiau skatina mokinių iniciatyvą, dialogą, yra linkęs pasiduoti, kai mokiniams nesiseka, todėl dažniau taiko dominuojantį ir apleidžiantį būdus. Adaptyvių bendravimo būdų pasirinkimui svarbus ir paties mokytojo esminių psichologinių poreikių – autonomijos, kompetencijos ir sąryšingumo – patenkinimas (Moe, Cinsiglio, Katz,

2022). Jei mokytojas jaučia perdegimą darbe, pasireiškiantį cinizmu, empatijos stoka, abejingumu, jis turi mažiau vidinių resursų taikyti mokinius motyvuojančius bendravimo būdus (Aelterman ir kt., 2019).

Nepaisant to, kad egzistuoja nemažai aplinkybių, skatinančių mokytojus rinktis mokinių poreikius blokuojančius būdus, tapti motyvuojančiu yra kur kas lengviau nei gali atrodyti. Bendravimo būdo pasirinkimas ne tiek priklauso nuo mokytojo asmenybės, kiek nuo jo apsisprendimo ir įgūdžių (Reeve, Halusic, 2009). Reeve ir Cheon (2021), apibendrinę virš 50 intervencijų programų rezultatus, nustatė, kad poreikius tenkinančio bendravimo mokytojai nesunkiai išmoka ir jų įgūdžiai išlieka po mokymo programų. Pirmiausia mokytojas turi suprasti, kad bendrauti mokinių poreikius tenkinančiu būdu yra naudinga. Apsisprendus gana nesunku rasti būdų, kaip tai įgyvendinti per pamokas bendraujant su konkrečiais mokiniais. Verta pastebėti, kad ir mokytojai gauna naudos iš mokinių autonomiją palaikančio ir struktūruojančio bendravimo: pagerėja jų santykiai su mokiniais, mokiniai labiau įsitraukia. Šie pokyčiai klasės dinamikoje suteikia mokytojui efektyvumo jausmą ir pasitenkinimą darbu (Cheon, Reeve, Vansteenkiste, 2020).

3. SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNO (SISQ) PRISTATYMAS

Žiedinio modelio pagrindu Aelterman ir kt. (2019) sukūrė Situacijų mokykloje klausimyną (angl. *Situations in School Questionnaire*, SISQ). Jį sudaro 15 realistiškų, per pamokas įprastai pasitaikančių situacijų, kuriose mokytojai lengvai atpažįsta savo asmeninę patirtį. Situacijos atspindi skirtingą pamokos laiką (pavyzdžiui, pamokos pradžią, vidurį ar pabaigą), bendravimo aplinkybes (pavyzdžiui, konfliktines arba nekonfliktines situacijas) ir bendravimo turinį (pavyzdžiui, susijusį su mokinių elgesio taisyklėmis, užduočių atlikimu ir pan.). Situacijos yra problemiškos, kiekvienai jų pateikti keturi mokytojo reagavimo būdai. Kiekvienas jų atitinka vieną iš keturių mokinius (ne)motyvuojančių stilių (autonomiją palaikantį, struktūruojantį, kontroliuojantį, chaotišką). Pavyzdžiui, situacija: „*Pažymių taisymas. Vienam ar keliems mokiniams reikia išsitaisyti pažymius, nes jie kelis kartus gavo nepatenkinamą Jūsų dalyko įvertinimą. Jūs: <...>*“ Prie šios situacijos pateikti keturi mokytojo reagavimo būdai: 1) „*Sakote: „Pasistenkite labiau. Surimtėkite ir išmokite. Kitaip bus blogai.*“; 2) „*Dar kartą nuosekliai aiškinate temas, kol jie išmoka.*“; 3) „*Sakote: „Gera. Nuo ko pradėsime – gal turite pasiūlymų?*“; 4) „*Nesikišate. Laukiate, kol mokiniai patys paprašys pagalbos.*“ Mokytojo prašoma įvertinti, kiek kiekviena alternatyva atitinka mokytojo elgesį pamokose pagal 7 balų skalę nuo 1 (*visiškai neatitinka*) iki 7 (*labai gerai atitinka*). Iš viso mokytojas turi įvertinti 60 skirtingų reagavimo būdų. Klausimynas leidžia nustatyti aštuonis bendravimo būdus (dalyvaujantį, prisiderinantį, nukreipiantį, aiškinantį, reikalaujantį, dominuojantį, apleidžiantį, laukiantį).

Nors Situacijų mokykloje klausimynas yra naujas instrumentas, jo tinkamumą vertinti mokytojo bendravimą ir kuriamą santykį su mokiniais tyrimais yra pagrindę mokslininkai Belgijoje ir Prancūzijoje tiek vidurinio ugdymo (Aelterman ir kt., 2019), tiek kūno kultūros ugdymo (Escriva-Boulley ir kt., 2021), tiek aukštojo mokslo (Vermote ir kt., 2020), tiek sporto (Delrue ir kt., 2019) ir slaugos (Duprez ir kt., 2020) kontekstuose. 2021–2022 m. klausimynas buvo pritaikytas Lietuvai ir atlikus tyrimą, kuriame

dalyvavo 715 septintų ir aštuntų klasių mokinių ir 55 matematikos mokytojai, patvirtinta, kad lietuvišką SISQ klausimyno versiją galima taikyti Lietuvos švietimo sistemoje (Gabrialavičiūtė ir kt., 2022).

4. SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNO (SISQ) NAUDOJIMAS

1 žingsnis: Klausimyno pildymas. Vadovaujantis klausimyno pradžioje pateikta instrukcija, mokytojui reikėtų atidžiai perskaityti kiekvieną iš 15 situacijų ir įvertinti keturių reagavimo būdų atitikimą savo elgesiui. Jeigu praeityje tokio tipo situacijose mokytojas elgdavosi panašiai, pažymėti septynis, jeigu taip nesielgdavo – vieneta. Jei mokytojui sunku įvertinti, kiek reagavimo būdas jam būdingas, pažymėti ketvertą. Klausimyne nėra teisingų ar klaidingų atsakymų, svarbu nuoširdžiai remtis savo patirtimi.

Apklausiant mokytojus pastebėta, kad kartais buvo pasirenkama vertinti ne visus keturis reagavimo į situaciją būdus, o tik vieną, labiausiai atitinkantį realų mokytojo elgesį per pamokas. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, norint nustatyti aštuonis mokytojo bendravimo būdus, reikia įvertinti kiekvieną teiginį, t. y. iš viso 60.

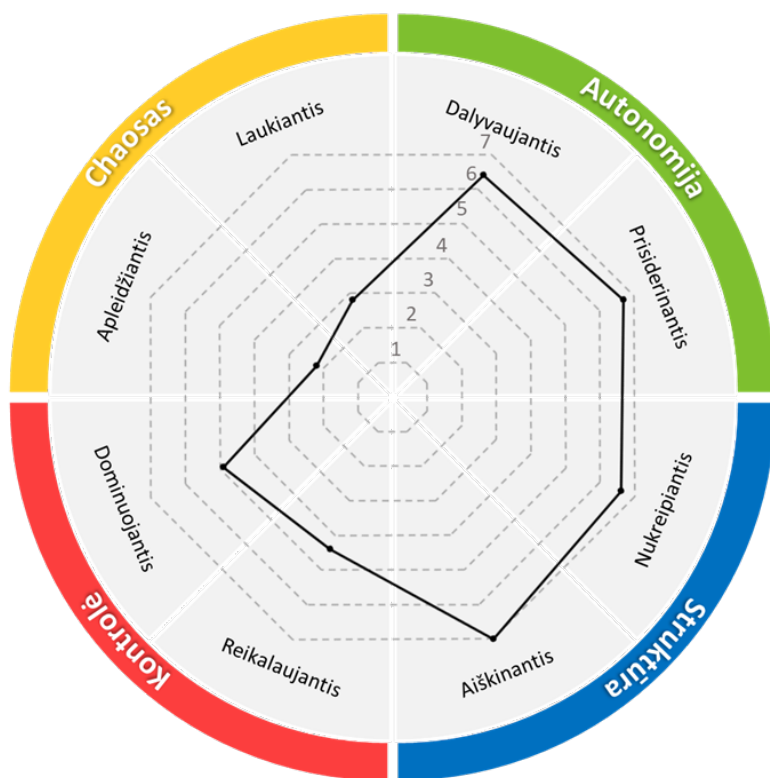
Klausimyno pildymas paprastai trunka apie 10–15 minučių. SISQ klausimyno mokytojo forma pateikta pirmame priede. Mokykloje dirbantis psichologas ar socialinis pedagogas gali padėti suskaičiuoti ir interpretuoti rezultatus.

2 žingsnis. Rezultatų skaičiavimas. SISQ rezultatų skaičiavimui reikėtų naudoti antrame priede pateiktą rezultatų skaičiavimo protokolą. Kaip parodyta 2 paveiksle, į skiltį „Balas“ reikėtų įrašyti atitinkamų teiginių balus, pažymėtus anketoje. Kiekvieną bendravimo būdą atitinkančių teiginių balai sumuojami, gautos sumos įrašomos langeliuose „Balų suma“. Kiekviena suma padalijama iš bendravimo būdą sudarančių teiginių skaičiaus, t. y. apskaičiuojamas teiginių įverčių vidurkis, kuris įrašomas langelyje „Vidurkis“.

Dalyvaujantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/5 =	Vidurkis
	1.4	6	32		6,4
	5.3	7			
	11.1	7			
	14.3	5			
	15.3	7			

2 paveikslas. Užpildyto balų skaičiavimo protokolo pavyzdys

3 žingsnis. Grafinis rezultatų atvaizdavimas. Apskaičiuotus bendravimo būdų teiginių vidurkius galima pavaizduoti grafiškai Žiedinio modelio šablone (žr. 4 priedą). Kiekvienas atitinkamo būdo vidurkis yra pažymimas tašku, šie taškai sujungiami linijomis. Kaip parodyta 3 paveiksle, gaunamas mokytojo asmeninis bendravimo būdų profilis.

3 paveikslas. Užpildyto Žiedinio modelio šablono pavyzdys

4 žingsnis. Rezultatų interpretacija ir reflektavimas. Žiedinis profilis suteikia informacijos apie tai, kiek mokytojai būdingi aštuoni mokinius (ne)motyvuojantys bendravimo būdai ir kiek mokytojas yra linkęs būti tenkinantis mokinių poreikius ir direktyvus pamokų metu. Interpretuojant rezultatus pirmiausia atkreipiamas dėmesys į tuos bendravimo būdų įverčius, kurie yra didžiausi ir mažiausi. Kuo labiau bendravimo būdo įvertis nutolęs nuo žiedo centro (t. y. balas arčiau septynių), tuo labiau būdingas atitinkamas bendravimo būdas. Kuo bendravimo būdo įvertis arčiau žiedo centro (t. y. balas arčiau vieneto), tuo mažiau būdingas atitinkamas bendravimo būdas. Šis asmeninis mokytojo bendravimo būdų profilis gali padėti suprasti, kokias praktikas mokytojas galimai taiko realiose mokymo situacijose ir kokias pasekmes tai turi mokiniams. Interpretuojant bendravimo būdų profilį naudojamas būdų aprašymas, pateiktas 1–8 lentelėse.

Palyginus atskirų bendravimo būdų tipiškumą mokytojui, toliau galima apibendrintai įvertinti, kiek mokytojas linkęs būti direktyvus ugdymo metu, t. y. kiek jis vadovauja ugdymo procesui ir kiek iniciatyvos suteikia mokiniams. Direktyvūs bendravimo būdai yra pavaizduoti apatinėje, o nedirektyvūs – viršutinėje Žiedinio modelio dalyje. Taip pat labai svarbu nustatyti, kiek mokytojo bendravimas sudaro sąlygas mokiniams patenkinti jų esminius psichologinius poreikius, ir taip puoselėti motyvacinius mokinių

resursus ir gerovę. Bendravimo būdai, žiede pavaizduoti dešinėje, yra tenkinantys poreikius, ypač prisiderinantis ir nukreipiantis, o kairėje – blokuojantys, ypač dominuojantis ir apleidžiantis.

3 paveiksle pateiktas mokytojos A asmeninis bendravimo būdų profilis. Matyti, kad jame labiausiai išreikštas aiškinantis mokytojo bendravimo būdo įvertis. Jo įvertis yra maksimalus (t. y. 7). Galima manyti, kad šiai mokytojai svarbu aiškiai perteikti mokiniams, kokio užduočių atlikimo ir elgesio ji tikisi per pamokas. Apleidžiančio ir laukiančio būdų įverčiai yra mažiausiai išreikšti (atitinkamai 2 ir 3). Vertinant bendrai, labiau išreikšti bendravimo būdai, esantys žiedo apatinėje dalyje. Tai patvirtina, kad šiai mokytojai būdinga vadovauti ugdymo procesui, kryptingai jį organizuoti, nepalikti savieigai ir neversti mokinių patiems susiprasti, ką ir kaip daryti. Tikėtina, kad mokytoja kruopščiai planuoja pamokas ir tuo planu pasidalija su savo mokiniais, taip pat nuosekliai jo laikosi.

Mokytojos A profilyje dalyvaujančio, prisiderinančio ir nukreipiančio būdų įverčiai taip pat labai aukšti (beveik 7). Ši mokytoja nurodo, kad ji siekia pažinti mokinius, jų asmenines savybes, interesus, įgūdžius ir turimą potencialą, o ugdymo procesą planuoja remdamasi šiuo pažinimu. Tikėtina, kad ji skatina mokinius išsakyti savo mintis ir jausmus, suteikia jiems pasirinkimų. Vertinant bendrai, labiau išreikšti bendravimo būdai, esantys žiedo dešinėje. Tai patvirtina, kad ši mokytoja, sudarydama mokiniams sąlygas patenkinti autonomijos ir kompetencijos poreikius, puoselėja jų motyvacinius resursus.

Mokytojos atsakymai taip pat rodo, kad reikalaujančio ir dominuojančio bendravimo būdų įverčiai yra išreikšti kiek daugiau nei vidutiniškai (beveik 5). Tai mokinius kontroliuojantys bendravimo būdai. Vadinasi, kai kuriais atvejais, struktūruodama mokymo procesą, tikėtina, mokytoja tampa nelanksti: lūkesčius išsako vienašališkai, reikalavimų nepaaiškina, neišgirsta mokinių prieštaravimų, galbūt juos gėdina. Ji teikia pagalbą tada, kai ji mokiniams nėra būtina, paruošti pamokų planai būna nepritaikyti mokinių poreikiams, tempui, interesams.

Rezultatų interpretavimas gali suteikti įžvalgų apie mokytojo stipriąsias puses ir tobulėjimo kryptį motyvuojant mokinius. Remdamasis asmeniniu profiliu, mokytojas gali suprasti, kiek jam būdinga bazinė nuostata, suteikianti galimybę motyvuoti mokinius: kiek mokytojas pasiruošęs mokymo procese pažinti mokinius ir derintis prie jų tiek planuodamas ir organizuodamas ugdymą, tiek apibrėždamas elgesio ribas. Taip pat asmeninis profilis suteikia įžvalgų apie nepalankaus mokinių motyvaciniams resursams elgesio keitimo kryptis.

Remiantis pateiktu pavyzdžiu teigtina, kad stipriosios mokytojos A pusės – atsižvelgimas į mokinius, atvirumas mokinių idėjoms, ugdymo proceso planavimas, nuoseklumas, lūkesčių ir vertinimo kriterijų aiškumas. Tikėtina, kad ši mokytoja sukuria šiltą ryšį su mokiniais ir mokiniai jaučiasi kompetentingi. Būdama direktyvi ir struktūruota, mokytoja A rizikuoja tapti kontroliuojančia. Šiai mokytojai rekomenduojama atkreipti dėmesį į kontroliavimo ir struktūravimo skirtumus. Struktūra gali virsti kontrole, jei lūkesčiai išsakomi, užduotys ir reikalavimai pateikiami neatsižvelgiant į mokinių perspektyvą.

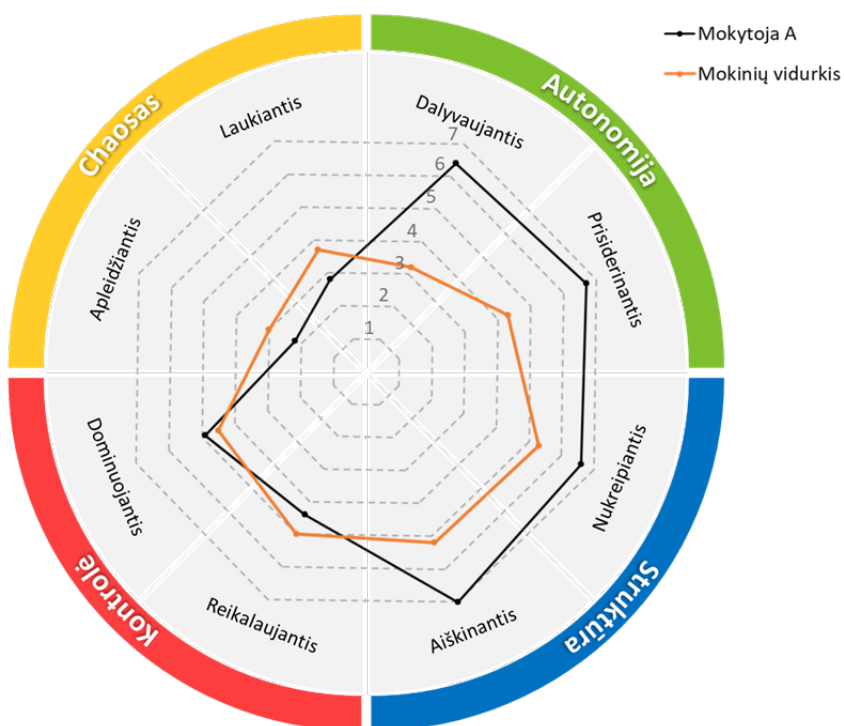
Aiškliai įsisąmoninus, kad mokytojas nori puoselėti mokinių motyvacinius resursus, galima ieškoti, kaip elgtis labiau mokinių psichologinius poreikius patenkinančiu būdu. Galimi savirefleksijos klausimai:

- Kodėl svarbu būti mokinių poreikius tenkinančiu?
- Kokia iš to nauda mokiniams ir pačiam mokytojui?
- Kuo poreikius tenkinantis bendravimas unikalus, t. y. kuo skiriasi nuo to, ką mokytojas darė iki šiol?
- Kuo šis bendravimas skiriasi nuo nuolaidžiavimo mokiniams?
- Koku būdu pamokoje mokytojas skatins mokinių aktyvumą, kai jie pasyvūs?
- Kaip mokytojas padės išlaikyti mokinių įsitraukimą, ypač kai užduotys sunkios?
- Kaip konkrečioje pamokoje mokytojui sekėsi būti mokinių poreikius tenkinančiu ar blokuojančiu? Kuo remiantis apie tai galima spręsti (mokinių reakcijomis, paties mokytojo savijauta, žodiniu, nežodiniu elgesiu ir pan.)?

5. PAPILDOMOS SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNO (SISQ) NAUDOJIMO GALIMYBĖS

Pastaruoju metu tiek bendrojo ugdymo (Aelterman ir kt., 2019), tiek ir sporto kontekste (Delrue ir kt., 2019) turima įrodymų, kad paprastai mokytojai save vertina kaip labiau mokinius motyvuojančius ir mažiau nemotyvuojančius nei juos vertina mokiniai. Taip pat nustatyta, kad mokinių, o ne mokytojo ar net nepriklausomo stebėtojo pateikta informacija apie mokytojo bendravimą yra svarbesnė numatant mokinių mokymosi pasekmes (Wang, Hofkens, Ye, 2020). Naudojant Situacijų mokykloje klausimyną galima palyginti tai, kaip mokytojas suvokia save, su tuo, kaip jį mato mokiniai. Situacijų mokykloje klausimynas turi alternatyvią formą mokiniams. Ji pateikta trečiame priede. Šią formą galima pateikti pildyti mokiniams ir remiantis jų atsakymais įvertinti mokytojo bendravimo būdus. Aštuonių bendravimo būdų įverčiai gaunami apskaičiuojant mokinių grupės atsakymų įverčių vidurkius. Apibendrinti mokinių įvertinimai gali būti atvaizduoti tame pačiame Žiedinio modelio grafiniame šablone kitos spalvos linija.

4 paveiksle pateikti mokytojos A ir jos mokinių įverčiai. Matyti, kad labiausiai skiriasi poreikius tenkinančių bendravimo būdų, ypač dalyvaujančio, vertinimai. Ši mokytoja suvokia save kaip inicijuojančią dialogą su mokiniiais, atvirą mokinių įžvalgoms, tačiau mokiniai nurodo, kad toks elgesys jai mažai būdingas. Taip pat mokiniai mokytoją A mato kaip labiau jų poreikius blokuojančią nei ji pati. Mokinių nuomone, mokytoja dažniau taiko apleidžiančio ir laukiančio elgesio praktikas. Vadinas, kitaip nei atrodo mokytojai, mokiniai šiek tiek dažniau jaučia, kad mokymo procese nėra aiškių gairių. Mokinių ir mokytojos nuomonė iš esmės sutampa vertinant kontroliuojančio bendravimo būdus (dominuojančią ir reikalaujančią). Apibendrinant mokinių vertinimą teigtina, kad mokytoja A yra ne tiek jų poreikius blokuojanti, kiek mažiau juos tenkinanti. Refleksija padėtų suprasti mokytojos ir mokinių vertinimų skirtumų priežastis.

4 paveikslas. Mokytojos A ir jos mokinių atsakymų palyginimas

Situacijų mokykloje klausimynas gali būti pildomas keletą kartų. Tai leidžia pastebėti mokytojo bendravimo būdų su mokiniais pokyčius laike. Jei klausimynas užpildomas prieš ir po intervencinės ar kvalifikacijos kėlimo programos, galima stebėti šios programos veiksmingumą. Mokytojo bendravimo būdų su mokiniais Žiedinio modelio sampratą ir Situacijų mokykloje klausimyną galima naudoti pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų rengimo procese, perteikiant mokytojo reikšmę mokinių motyvacinių resursų puoselėjimui.

**1 PRIEDAS. SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNAS –
FORMA MOKYTOJAMS**

Šiame priede pateikta informacija prieinama spausdintame leidinyje.

2 PRIEDAS. SISQ BALŲ SKAIČIAVIMO PROTOKOLAS

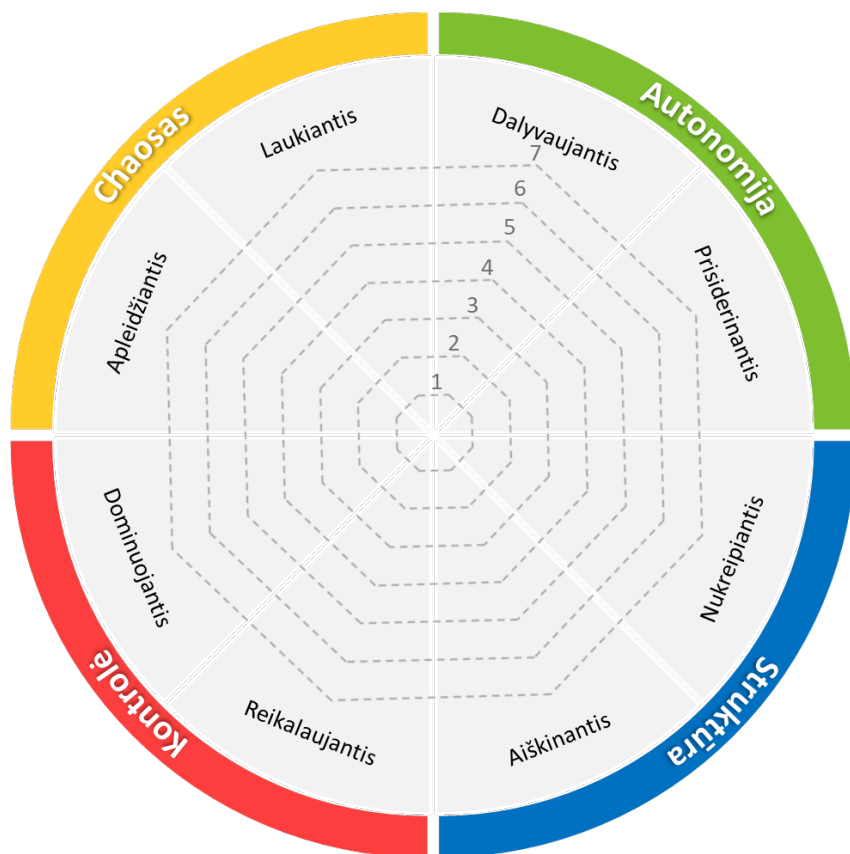
Dalyvaujantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/5 =	Vidurkis
	1.4				
	5.3				
	11.1				
	14.3				
	15.3				
Prisiderinantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/10 =	Vidurkis
	2.3				
	3.4				
	4.4				
	6.1				
	7.2				
	8.1				
	9.4				
	10.2				
	12.1				
	13.3				
Nukreipiantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/8 =	Vidurkis
	4.3				
	5.2				
	6.3				
	7.4				
	8.3				
	9.2				
	13.2				
	14.2				
Aiškinantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/7 =	Vidurkis
	1.1				
	2.1				
	3.1				
	10.3				
	11.4				
	12.2				
	15.2				

Reikalaujantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/8 =	Vidurkis
	1.3				
	2.4				
	3.3				
	5.1				
	6.2				
	10.1				
	13.1				
	15.1				
Dominuojantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/7 =	Vidurkis
	4.2				
	7.3				
	8.2				
	9.1				
	11.2				
	12.4				
	14.1				
Apleidžiantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/10 =	Vidurkis
	5.4				
	6.4				
	7.1				
	8.4				
	9.3				
	10.4				
	12.3				
	13.4				
	14.4				
	15.4				
Laukiantis	Teiginys	Balas	Balų suma	/5 =	Vidurkis
	1.2				
	2.2				
	3.2				
	4.1				
	11.3				

3 PRIEDAS. SITUACIJŲ MOKYKLOJE KLAUSIMYNAS – FORMA MOKINIAMS

Šiame priede pateikta informacija prieinama spausdintame leidinyje.

4 PRIEDAS. ŽIEDINIO MODELIO ŠABLONAS

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Aelterman, N., Vansteenkiste, M., Haerens, L., Soenens, B., Fontaine, J. R. J., Reeve, J. (2019). Toward an integrative and fine-grained insight in motivating and demotivating teaching styles: The merits of a circumplex approach. *Journal of Educational Psychology*, 111(3), 497–521. <https://doi.org/10.1037/edu0000293>

Assor A., Kaplan H., Roth G. (2002). Choice is good, but relevance is excellent: autonomy-enhancing and suppressing teacher behaviours predicting students' engagement in schoolwork. *British Journal of Educational Psychology*, 72(2), 261–278. <https://doi.org/10.1348/000709902158883>

Assor A., Kaplan H., Kanat-Maymon, Y., Roth, G. (2005). Directly controlling teacher behaviors as predictors of poor motivation and engagement in girls and boys: The role of anger and anxiety. *Learning and Instruction*, 15(5), 397–413. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2005.07.008>

Bartholomew, K. J., Ntoumanis, N., Cuevas, R., Lonsdale, C. (2014). Job pressure and ill-health in physical education teachers: The mediating role of psychological need thwarting. *Teaching and Teacher Education*, 37, 101–107. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2013.10.006>

Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Deeder, J., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K., Soenens, B., Petegem, S. V., Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39(2), 216–236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>

Cheon, S. H., Reeve, J., Vansteenkiste, M. (2020). When teachers learn how to provide classroom structure in an autonomy-supportive way: Benefits to teachers and their students. *Teaching and Teacher Education*, 90, 103004. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.103004>

Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Delrue, J., Reynders, B., Broek, G. V., Aelterman, N., De Backer, M., Decroos, S., ..., van Puyenbroeck, S. (2019). Adopting a helicopter-perspective towards motivating and demotivating coaching: A circumplex approach. *Psychology of Sport and Exercise*, 40, 110–126. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2018.08.008>

Duprez, V., van der Kaap-Deeder, J., Beeckman, D., Verhaeghe, S., Vansteenkiste, M., Van Hecke, A. (2020). Nurses' interaction styles when supporting patients in self-management: A profile approach. *International Journal of Nursing Studies*, 110, 2–9. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2020.103604>

Escriva-Boulley, G., Guillet-Descas, E., Aelterman, N., Vansteenkiste, M., Van Doren, N., Lentillon-Kaestner, V., Haerens, L. (2021). Adopting the Situation in School Questionnaire to Examine Physical Education Teachers' Motivating and Demotivating Styles Using a Circumplex Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7342. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147342>

Gabrialavičiūtė, I., Raižienė, S., Garckija, R. (2022). Geresnės mokinių motyvacijos link: Situacijų mokykloje klausimyno (SISQ) lietuviškos versijos pritaikymas Lietuvoje. *Psichologija*, 66, 79–94. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2022.53>

Haerens, M., Vansteenkiste, A., De Meester, J., Delrue, I., Tallir, G., Vande Broek, W., Goris, N., Aelterman. (2018). Different combinations of perceived autonomy support and control: identifying the most optimal motivating style. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 23(1), 16–36. <https://doi.org/10.1080/17408989.2017.1346070>

Hospel, V., Galand, B. (2016). Are both classroom autonomy support and structure equally important for students' engagement? A multilevel analysis. *Learning and Instruction*, 41, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2015.09.001>

Jang, H., Kim, E.J., Reeve, J. (2016). Why students become more engaged or more disengaged during the semester: A self-determination theory dual-process model. *Learning and Instruction*, 43, 27–38. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2016.01.002>

Jang, H., Reeve, J., Deci, E. L. (2010). Engaging students in learning activities: It is not autonomy support or structure but autonomy support and structure. *Journal of Educational Psychology*, 102(3), 588–600. <https://doi.org/10.1037/a0019682>

Matosic, D., Ntoumanis, N., Quested, E. (2016). Antecedents of need supportive and controlling interpersonal styles from a self-determination theory perspective: A review and implications for sport psychology research. In M. Raab, P. Wylleman, R. Seidler, A.-M. Elbe, A. Hatzigeorgiadis (Eds.), *Sport and exercise psychology research: From theory to practice* (pp. 145–180). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-803634-1.00007-8>

Moe, A., Consiglio, P., Katz, I. (2022) Exploring the circumplex model of motivating and demotivating teaching styles: The role of teacher need satisfaction and need frustration. *Teaching and Teacher Education*, 118, 103823. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103823>

Mouratidis, A. A., Vansteenkiste, M., Lens, W., Sideridis, G. (2011). Vitality and interest – enjoyment as a function of class-to-class variation in need-supportive teaching and pupils' autonomous motivation. *Journal of Educational Psychology*, 103, 353–366. <https://doi.org/10.1037/a0022773>

Raižienė, S., Gabrialavičiūtė, I., Garckija, R. (2018). *(Ne)motyvuojantis mokytojo elgesys: kuo tai (ne)naudinga mokiniams*. Mykolo Romerio universitetas.

Reeve, J. (2009). Why Teachers Adopt a Controlling Motivating Style Toward Students and How They Can Become More Autonomy Supportive. *Educational Psychologist*, 44(3), 159–175. <https://doi.org/10.1080/00461520903028990>

Reeve, J., Cheon, S. H. (2021). Autonomy-supportive teaching: Its malleability, benefits, and potential to improve educational practice. *Educational Psychologist*, 56(1), 54–77. <https://doi.org/10.1080/00461520.2020.1862657>

Reeve, J., Halusic, M. (2009). How K–12 teachers can put self-determination theory principles into practice: *Theory and Research in Education*, 7(2), 145–154. <https://doi.org/10.1177/1477878509104319>

Reeve, J., Jang, H. (2006). What teachers say and do to support students' autonomy during a learning activity. *Journal of Educational Psychology*, 98(1), 209–218. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.98.1.209>

Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>

Ryan, R. M., Deci, E. L. (2017). Self-Determination Theory: An Introduction and Overview. In *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness* (pp. 3–29). New York, NY, US: Guilford Press.

Skinner, E. A., Belmont, M. J. (1993). Motivation in the Classroom: Reciprocal Effects of Teacher Behavior and Student Engagement Across the School Year. *Journal of Educational Psychology*, 85(4), 571–581. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.85.4.571>

Vansteenkiste, M., Niemiec, C.P., Soenens, B. (2010). The development of the five mini-theories of selfdetermination theory: an historical overview, emerging trends, and future directions. In Timothy C. Urdan, Stuart A. Karabenick (Red.) *The Decade Ahead: Theoretical Perspectives on Motivation and Achievement* (Vol. 16, Part A, pp. 105–165). Emerald Group Publishing Limited.

Vansteenkiste, M., Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23, 263–280. <https://doi.org/10.1037/a0032359>

Vansteenkiste, M., Sierens, E., Goossens, L., Soenens, B., Dochy, F., Mouratidis, A., Aelterman, N., Haerens, L., Beyers, M. (2012). Identifying configurations of perceived teacher autonomy support and structure: Associations with self-regulated learning, motivation and problem behavior. *Learning and Instruction*, 22, 431–439. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2012.04.002>

Vansteenkiste, M., Aelterman, N., Haerens, L., Soenens, B. (2019). Seeking stability in stormy educational times: A need-based perspective on (de)motivating teaching grounded in self-determination theory. In E. N. Gonida, M. S. Lemos (Eds.), *Motivation in Education at a Time of Global Change: Theory, Research, and Implications for Practice* (pp. 53–80). Emerald Publishing. <https://doi.org/10.1108/S0749-742320190000020004>

Vermote, B., Aelterman, N., Beyers, W., Aper, L., Buysschaert, F., Vansteenkiste, M. (2020). The role of teachers' motivation and mindsets in predicting a (de)motivating teaching style in higher education: A circumplex approach. *Motivation and Emotion*, 44, 270–294. <https://doi.org/10.1007/s11031-020-09827-5>

Wang, M.T., Hofkens, T., Ye, F. (2020). Classroom Quality and Adolescent Student Engagement and Performance in Mathematics: A Multi-Method and Multi-Informant Approach. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 1987–2002. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01195-0>

Saulė Raižienė, Ingrida Gabrielavičiūtė, Renata Garckija. *Motyvuoti mokinius įgalintas mokytojas: Situacijų mokykloje klausimynas (SISQ) ir jo naudojimo metodika.* – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022 – 36 p.

Šioje metodinėje priemonėje pristatomas mokytojų bendravimo su mokiniais Žiedinis modelis ir lietuviška Situacijų mokykloje klausimyno versija bei jos naudojimo galimybės. Ši priemonė gali padėti suprasti, kaip be direktyvios kontrolės, bet atliepiant mokinių poreikius galima puoselėti motyvacinius mokinių resursus mokytis ir stiprinti įsitraukimą į ugdymosi procesą siekiant optimalių mokymosi rezultatų, gerovės ir kles-tėjimo.

Išleido:

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, 08303 Vilnius

Puslapis internete: www.mruni.eu

El. paštas: roffice@mruni.eu

Redagavo: MB Kopis

Maketavo: Jovita Jankauskienė

Tiražas 130 egzempliorių

1,85 autorinio lanko

Spausdino: UAB „Šiaulių spaustuvė“

P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai

www.siauliuspaustuve.lt

